

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף סו

הברייתא עוסקת בשאלה מניין לנו ש"ממחרת השבת" אין הכוונה למחרת שבת קודש, אלא למחרת יו"ט ראשון של פסח?

ר"י בן בתירא אומר: אין צורך להביא ראייה משם, כי נאמר בספירת העומר "תספר לך" בלשון יחיד, ללמד שהספירה תלויה בבית דין. וזאת משום שב"ד קובעים את החודשים ועל פיהם הם קובעים את המועדות, וממילא צריך לשאול את ב"ד מתי חל יו"ט ראשון של פסח כדי להתחיל למנות ממחרתו.

ויצתה (= מתמעטת) 'שבת בראשית' כלומר שבת קודש, שספירתה ידועה לכל אדם ואין צורך לשאול את ב"ד מתי היא חלה, ולכן הפסוק לא מדבר עליה. (כנ"ל בברייתא הקודמת בשם רבי אליעזר).

רבי יוסי אומר: נאמר "ממחרת השבת" דהיינו ממחרת יום טוב. ואם תשאל - אתה אומר ממחרת יו"ט, או אינו אלא ממחרת שבת בראשית? תשובה - וכי נאמר בפסוק "ממחרת השבת שבתוך הפסח"? והלא לא נאמר אלא "ממחרת השבת", ואם הכוונה לשבת קודש, הרי כל השנה כולה מלאה שבתות, ואיך תדע לאיזו שבת הכוונה!?

ועוד. נאמרה שבת למטה וכו': נאמרה "שבת" למעלה, כלומר בתחילת ספירת העומר "וספרתם לכם ממחרת השבת". ונאמרה "שבת" למטה, כלומר בפסוק הבא בסוף הספירה "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום והקרבתם מנחה חדשה לה". כמו ש"השבת" שנאמרה בפסוק השני לגבי חג השבועות (שמשמעותה 'שבוע'), יש חג שבועות שמתחיל מיד אחריה. כך גם ה"שבת" שנאמרה בפסוק הראשון בתחילת הספירה יש חג שמתחיל סמוך לספירה לפנייה, (כי "השבת" שם משמעותה יום טוב של פסח).

(כנ"ל בברייתא הקודמת בשם ריב"ב).

רבי שמעון בן אלעזר אומר: יש סתירה בין הפסוקים. כתוב אחד אומר **"ששת ימים תאכל מצות"**, ואילו כתוב אחר אומר **"שבעת ימים מצות תאכלו"**. הא כיצד? תשובה - הפסוק הראשון מדבר על מצה שבא מ'החדש' (= מהתבואה החדשה המותרת לאחר קרבן העומר), ולכן ניתן לאוכלה רק שישה ימים, כי ביום הראשון של פסח עדיין לא הוקרב העומר והיא אסורה. והפסוק השני מדבר על מצה הבאה מתבואה ישנה, שניתן לאוכלה כל שבעת ימי הפסח.

אם **"ממחרת השבת"** הכוונה למחרת שבת קודש, ורק אז נביא את קרבן העומר ונתיר את התבואה החדשה, יתכנו פעמים רבות שלא ניתן יהיה לאכול מהמצה החדשה שישה ימים בפסח (כי תלוי באיזה יום בפסח תחול שבת חול המועד).

הברייתא ממשיכה לדרוש את הפסוקים:

"מיום הביאכם תספור". הברייתא שואלת: **יכול יקצור ויביא ואימתי שירצה יספור?** כלומר אמנם הוא צריך להביא את העומר למחרת יו"ט אבל מאז הוא יכול להתחיל לספור מתי שירצה, ולא דוקא להתחיל מיד בספירה. **ומשיבה: תלמוד לומר "מהחל חרמש בקמה תחל לספור":** צריך להתחיל לספור מיד לאחר הקצירה. **ושואלת: אי "מהחל חרמש תחל לספור" יכול יקצור ויספור ואימתי שירצה יביא:** אם כן שישפור אחרי הקצירה אבל יוכל להמתין עם הבאת המנחה למתי שירצה. **ומשיבה: תלמוד לומר מיום הביאכם:** על כך מלמד "מיום הביאכם" שצריך לספור מיום ההבאה. **ושואלת: אי "מיום הביאכם" יכול יקצור ויספור ויביא ביום:** אם כן צריך לעשות את הכל ביום, גם את הקצירה גם את ההבאה וגם את הספירה (והרי אנחנו סופרים כבר מהלילה). **ומשיבה: תלמוד לומר "שבע שבתות תמימות תהיינה" אימתי אתה מוצא שבע שבתות תמימות? בזמן שאתה מתחיל לימנות מבערב:** כדי שכל ימי הספירה יהיו 'תמימים' - שלמים בלי חיסרון, צריך להתחיל לספור את היום הראשון כבר מבערב, כי 'יום' של התורה מתחיל מהלילה, ואם נמתין מלספור עד הבוקר יחסר לנו הלילה הראשון לשבע שבועות הספירה. **ושואלת: יכול יקצור ויביא ויספור בלילה:** אם כן שיעשה את הכל בלילה. **ומשיבה: תלמוד לומר "מיום הביאכם" וכו':** ואם כן כיצד ניישב את הפסוקים? תשובה - קצירה וספירה בלילה, והבאה ביום.

אמר רבא כולהו אית להו פירכא: לכל התנאים בשתי הברייתות הנ"ל, שהביאו מקור לכך ש"ממחרת השבת" הוא יו"ט ולא שבת, יש פירכא לדבריהם. חוץ משני התנאים האחרונים בכרייתא הראשונה, וכן שני התנאים האחרונים בכרייתא השנייה.

ורבא מבאר את דבריו. ומתחיל בכרייתא הראשונה:

אי מדרבן יוחנן בן זכאי: שאמר – פסוק אחד אומר "תספרו חמשים יום" משמע שחג שבועות תלוי במספר הימים, ואילו פסוק אחר אומר "שבע שבתות תמימות תהינה" משמע שהחג תלוי בשבע שבועות שלמים! אלא הפסוק של 'שבועות' מדבר על מקרה שיום טוב ראשון של פסח חל להיות בשבת, ואז מוצאי יו"ט חל בתחילת השבוע, ומתחילים לספור מיד בתחילת השבוע. ואילו הפסוק של 'חמשים יום' מדבר על מקרה שיו"ט חל באמצע השבוע, ואז מתחילים לספור מאמצע השבוע.

הפירכא: דלמא כדאביי דאמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי: אין סתירה בין הפסוקים, וכדברי אביי שיש מצוה לספור גם את הימים וגם את השבועות.

אי מדרבי אליעזר ורבי יהושע: רבי אליעזר אמר – נאמר "תספר לך" בלשון יחיד, ללמד שהספירה תלויה בבית דין. וזאת משום שב"ד קובעים את החודשים ועל פיהם את המועדות, וממילא צריך לשאול אותם מתי חל יו"ט ראשון של פסח כדי להתחיל למנות ממחרתו. ומתמעטת שבת קודש, שספירתה ידועה לכל אדם ואין צורך לשאול את ב"ד מתי היא חלה, ולכן הפסוק לא מדבר עליה.

רבי יהושע אמר – אמרה תורה 'מנה ימים וקדש חדש' כלומר לספור 29 יום ולעשות לאחר מכן ראש חודש, וכן אמרה התורה 'מנה ימים וקדש עצרת' כלומר לספור שבעה שבועות ולעשות לאחר מכן חג שבועות. כמו שבראש חודש יש זמן קבוע בחודש שממנו מתחילים לספור את הימים, והוא מהמולד הלבנה החדש. כך גם לגבי ספירת העומר יש זמן קבוע בחודש שממנו מתחילים לספור, והוא ממחרת הפסח. כי אם נתחיל לספור ממחרת שבת שאחר פסח, בכל פעם נתחיל לספור בתאריך אחר, ולא יהיה היכר באיזה תאריך מתחילים לספור.

הפירכא: ממאי דביום טוב ראשון קאי דלמא ביו"ט אחרון קאי? אמנם מ"מחרת השבת" הכוונה ליו"ט של פסח, אבל עדיין מניין שמתחילים לספור דוקא ממחרת יו"ט ראשון של פסח, אולי ממחרת יו"ט האחרון של פסח?

דרבי ישמעאל ור' יהודה בן בתירא לית להו פירכא: הם שני התנאים בכרייתא הראשונה שאין לראייה שלהם פירכא.

רבי ישמעאל אמר – אמרה תורה הבא קרבן עומר בפסח, והבא קרבן שתי הלחם בחג השבועות. כמו שבשתי הלחם מביאים אותם 'ברגל' דהיינו בחג השבועות, ובתחילת החג (כי החג הזה הוא יום אחד בלבד). כך גם בקרבן העומר צריך להביאו בחג הפסח ובתחילת החג. ואם נביא אותו לאחר השבת, פעמים שזה יצא בסוף החג (כגון כאשר חל פסח ביום שני, יביאו את העומר ביום ראשון בשבוע הבא).

רבי יהודה בן בתירא אמר, כמו רבי יוסי ב"ועוד" בכרייתא השניה (כפי שביארנו בתחילת העמוד).

רבי יוסי ב"ועוד" בכרייתא השניה:

אי מדרבי יוסי בר' יהודה: שאמר – נאמר "תספרו חמשים יום" ללמד שכל הספירות שאתה סופר בכל שנה ושנה, לא יהיו אלא חמשים יום. אבל אם תתחיל לספור רק אחרי שבת, בכל שנה תמצא מספר ימים אחר בין חג הפסח לחג השבועות. דהיינו אם פסח יחול בשבת אכן יהיו לך 50 יום בין פסח לשבועות, אבל אם פסח יחול בערב שבת יהיו לך 51 יום, ואם הוא יחול ביום חמישי יהיו לך 52 יום, וכן הלאה.

הפירכא: הוה אמינא דלמא חמשין לבר מהני שיתא: התורה מקפידה רק שיהיו 50 ימים לפחות בין פסח לשבועות, ואין בעיה שיהיו ימים נוספים, בכל שנה ושנה לפי היום שבו תחול שבת חול המועד, פעם 51 ופעם 52 וכן הלאה.

אי מדר' יהודה בן בתירא: שאמר כמו רבי אליעזר בכרייתא הקודמת.

הפירכא: ממאי דביו"ט ראשון קאי דלמא ביו"ט אחרון קאי? כמו שפרך רבא את דבריו למעלה.

ר' יוסי נמי חזי ליה פירכא, והיינו דקאמר ועוד: גם רבי יוסי ראה שהפירכא הזו, פורכת גם את הראייה הראשונה שלו. (כי אמנם "ממחרת השבת" הכוונה ליו"ט אבל לא כתוב האם יו"ט ראשון או אחרון). ובגלל זה רבי יוסי הוסיף ואמר עוד ראייה, ולראייה הזו באמת אין פירכא. (הראייה שלו היא כמו הראייה שאמר ריב"ב בכרייתא הראשונה שלא היתה לה פירכא).

וכן לראייה שהביא רבי שמעון בן אלעזר אין פירכא.

*

גופא. 'אמר אביי מצוה למימיני יומי ומצוה למימיני שבועי'.

רבנן דבי רב אשי: ספרו בספירת העומר גם ימים וגם שבועות (כמו שאנחנו נוהגים). אבל אמימר ספר רק ימים ולא שבועות, בגלל שהספירה שאנו סופרים היום אינה חובה אלא היא רק 'זכר למקדש', ולכן מספיק למנות בה רק את הימים. [ונחלקו המפרשים האם רבנן דבי רב אשי ואביי חולקים וסוברים שהספירה בזמן הזה היא כן דאורייתא, או שהם מודים שהיא דרבנן אלא שרבנן תקנו לספור כעין דאורייתא].

משנה: קצרוהו ונתנוהו בקופות: המשנה ממשיכה לבאר את סדר עשיית מנחת העומר. קצרו את התבואה הניחו אותה בקופות (= כמו קופסאות) והביאום לעזרה.

והיו מהנהבין: כתוב בפסוק שהעומר צריך להיות "קלוי באש". לדעת רבי מאיר היו לוקחים את השבולים ומהנהבין את הגרעינים באש כשהם מחוברים לשיבולים. אבל לדעת חכמים קודם היו מפרידים את הגרעינים מהשיבולים על ידי שחובטים בשבולים. אבל לא חבטו במקלות, אלא בקנים לחים ובקלחים של כרוב שהם רכים, כדי שלא יתמעכו הגרעינים. וכדי לקלות באש את הגרעינים היו מכניסים אותם ל'אכוב' של נחושת שהיה מנוקב כדי שהאש תשלוט בכולו.

שטחיהו בעזרה והרוח מנשבת בו.

נתנוהו לריחים של גרוסות: לאחר מכן לקחו את הגרעינים וטחנו אותם בריחים של גריסים, שהם טוחנות טחינה גסה, כדי שרק הסולת תצא בניפוי ולא הקליפות. (אבל אם היו טוחנים בריחים שטוחנות טחינה דקה, גם הקליפה היתה נטחנת דק דק והיתה עוברת בנפה). לאחר מכן ניפו את הסולת כ-13 נפות שונות, עד שהוציאו ממנה כמות של עישרון.

והשאר נפדה: ושאר הקמח שנותר, פודים אותו (כי הוא קדוש), ולאחר מכן הוא נאכל לכל אדם. והוא חייב בהפרשת חלה, כי חיוב חלה מגיע בשעת עשיית הבצק, ואז הקמח כבר נפדה ואינו קדוש. אמנם הוא פטור מן המעשר, כי חיוב מעשר מגיע בשעת המירוח (החלקת ערימת התבואה), ואז התבואה היתה של הקדש, והקדש פטור ממעשרות. זו דעת ת"ק.

ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות: דעתו תתבאר בגמרא.

גמרא: תנו רבנן: נאמר בתורה לגבי העומר "אָבִיב קְלוּי בְּאֵשׁ גֶרֶשׁ כְּרָמְל", "אביב" זה ראשית הקציר, "קְלוּי באש" מלמד שהיו ישראל צורכים באש את התבואה שקצרו לעומר כדי לקיים בו מצות קלי. **דברי ר' מאיר.**

וחכמים אומרים, אין אור לשון קלי אלא דבר אחר (הא כיצד וכו') אין לשון קלי אלא דבר (אחר) קליל הא כיצד וכו': כלומר אם היו צורכים אותו באש אינו נקרא 'קלי', אלא הוא נקרא 'קלי' רק כשקולים אותו ע"י דבר אחר, הא כיצד? היה בעזרה אכוב של מוכרי קליות, והיה מנוקב כמו נפה כדי שהאש תשלוט בכל התבואה שבתוכו, וכך קלו את התבואה.

נאמר שם בפסוק "אביב קלוי גרש", **איני יודע האם אביב קלוי**, דהיינו האם קולים את התבואה לפני שטוחנים אותה, לפי ש"קלוי" הולך על "אביב" (= שהאביב שהוא התבואה יהיה קלוי), **אם גרש קלוי**, או שלאחר שטוחנים את התבואה שהיא "גרש" אז היא צריכה להיות "קלוי", לפי ש"קלוי" הולך על "גרש". **תשובה: כשהוא אומר "באש" הפסיק העניין**, כלומר שהמילה "באש כתובה בין "קלוי" ל"גרש", וא"כ "קלוי" לא הולך על "גרש" אלא על "אביב", ולכן צריך לקלות את התבואה לפני שטוחנים אותה.

נאמר שם בפסוק "כְּרָמְל", והוא נוטריקון של **רך ומל**, דהיינו שהתבואה רכה ונמללת ביד.

הגמ' מביאה פסוקים נוספים שנדרשים בנוטריקון:

- **וכן הוא אומר "וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלִשָּׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּכֹרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׁעָרִים וְכֶרְמֶל בְּצִקְלָנוּ וַיֹּאמֶר תָּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ":** "בצקלנו" הוא נוטריקון של **בא ויצק לנו ואכלנו ונוה היה** (= נאה היה הלחם).
- **ואומר "נִתְעַלְסָה בְּאֵהָבִים":** פסוק זה נאמר לגבי מנאפת שאומרת לנואף "נתעלסה" שהוא בנוטריקון **נשא ונתן** בינינו, ו**נעלה** למיטה ו**נשמח** (= ש' שמאלית במקום ס') ו**נתחטא** (= ח' במקום ה'. 'נתחטא' הכוונה נטייל) באהבים.
- **ואומר "כִּנְפֵי רִנְנִים נִעְלָסָה":** פסוק זה נאמר לגבי העוף שנקרא 'בר יוכני', "נעלסה" הוא נוטריקון **נושא ביצתו, עולה למעלה, ונתחטא** (= ח'

במקום ה'. לא התבאר היכן האות ס' (כלומר מוריד את ביצתו בקן המיוחד לו).

- ואומר "כִּי יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדֵי": פסוק זה נאמר לגבי האתון של בלעם שנטתה מן הדרך כי ראתה את המלאך, "ירט" הוא נוטריקון יראתה ראתה נטתה, דהיינו שבגלל שיראה מהמלאך שראתה לכן נטתה מן הדרך

דבי רבי ישמעאל תנא "כְּרַמֶּל" כר מלא: "כרמל" נוטריקון 'כר מלא', 'כר' מלשון כרים וכסתות, דהיינו שיהיה גרעין החיטה מבושל כל צרכו כמו כר מלא נוצות.

*

למדנו במשנה - ור"ע מחייב בחלה ובמעשרות (- את העומר שנפדה):

אמר רב כהנא, אומר היה ר"ע מירוח הקדש אינו פוטר: טעמו של ר"ע לפי שלדעתו מירוח התבואה (שהוא גמר מלאכה לעניין חיוב מעשרות) של הקדש אינו פוטר אותה ממעשרות. [כלומר חכמים שפוטרים סוברים, שכיון ששעת המירוח שהיא שעת חיוב המעשרות היתה בזמן שהיא היתה שייכת להקדש, והקדש הרי פטור ממעשרות, לכן גם לאחר שנפדתה פטורה ממעשרות, אבל ר"ע סובר שמירוח של הקדש אינו פוטר ממעשרות, ולכן כעת שהיא נפדתה ואינה של הקדש חייבת במעשרות].

קושיא: מתיב רב ששת: למדנו בברייתא - מה שנשאר משלש הסאין שנקצרו לעומר היה נפדה, ונאכל לכל אדם, וחייב בחלה ופטור מן המעשרות, ר' עקיבא מחייב בחלה ובמעשרות, אמרו חכמים לר"ע, והרי הדין הוא שמי שפדה סתם חיטים שמירח אותם גזבר של הקדש, חייב בחלה ופטור מן המעשרות, ומדוע אתה מחייב במעשרות את התבואה של העומר שנפדתה, והרי זה אותו דין. עד כאן הברייתא.

רב ששת מבאר את הקושיא:

ואם איתא דמירוח הקדש אינו פוטר, מאי קאמרי ליה? היא היא! כלומר מדברי חכמים לר"ע משמע, שר"ע מודה שמירוח הקדש פוטר ממעשרות, שאם לא כן מה הם מוכיחים לו מסתם חיטים של הקדש, והרי גם בזה הוא חולק, אלא בהכרח

שהוא מודה שמירוח של הקדש פוטר ממעשרות, וא"כ אי אפשר לומר כדברי רב כהנא 'אומר היה ר"ע מירוח הקדש אינו פוטר'.

קושיא נוספת: ועוד איתיביה רב כהנא בר תחליפא לרב כהנא (בר-מתתיה): למדנו בכרייתא - ר' עקיבא מחייב (את הקמח הנותר מהעומר) בחלה ובמעשרות, לפי 'שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן', כלומר שהגזבר לא נתן את מעות ההקדש למוכר של העומר אלא רק עבור העישרון הנצרך למנחת העומר, ומה שנשאר לא התקדש, ונמצא שמה שנשאר אינו מירוח של הקדש כלל, שהרי אינו קדוש. עד כאן הברייתא. משמע שבאמת מירוח הקדש כן פוטר ממעשרות, אלא שלגבי מנחת העומר מה שנשאר אינו שייך להקדש, וא"כ אי אפשר לומר כדברי רב כהנא 'אומר היה ר"ע מירוח הקדש אינו פוטר'.

אלא אמר ר' יוחנן: תלמוד ערוך הוא בפיו של ר' עקיבא שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן, ונמצא שמה שנשאר מהעומר אינו שייך להקדש, ולכן ר"ע מחייבו במעשרות.

*

אמר רבא, פשיטא לי דמירוח הקדש פוטר: כגון המקדיש עומרים של תבואה, והגזבר דש ומירח אותם, שהם פטורים ממעשרות וכפי שיבואר לקמן.

ואפילו ר' עקיבא שמחייב את מותר קציר העומר במעשרות, הטעם הוא רק בגלל שיש שם את הדין 'שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן', אבל סתם מירוח הקדש פוטר ממעשרות.

מירוח העובד כוכבים האם פוטר ממעשרות או לא תלוי במחלוקת תנאים, וכפי שלמדנו בכרייתא - תורמים תרומות ומעשרות מתבואה של ישראל על תבואה של ישראל, ומתבואה של עובדי כוכבים על תבואה של עובדי כוכבים (= כגון ישראל שקנה תבואה מגוי), ומשל כותיים על של כותיים, ומשל כל על של כל (= מאיזה שירצה יתרום על השני, דהיינו אפילו משל גוי וכותי על של ישראל) דברי רבי מאיר ורבי יהודה. נמצא שלדעתם מירוח גוי אינו פוטר ממעשרות.

רבי יוסי שמעון אומר: תורמין משל ישראל על של ישראל... אבל לא משל ישראל על של עובדי כוכבים ושל כותיים, ולא משל עובדי כוכבים ושל כותיים על

[של] ישראל. לפי שלדעתם מירוח גוי פטור ממעשרות, ואם יפריש משל ישראל על של גוי הרי מפריש מן החיוב על הפטור, ואם יפריש משל גוי על של ישראל הרי מפריש מן הפטור על החיוב.

נמצא שנחלקו התנאים האם מירוח גוי פוטר ממעשרות או לא.